

تصحیح به ایشان معرفی می‌شود که قبلاً تصحیح شده و معلوم نیست تصحیح مجدد آن وجهی داشته باشد؛ به‌ویژه که غالباً جست‌وجو و ارزیابی دقیقی هم برای شناسایی و گزینش بهترین نسخه‌های آن متن انجام نمی‌پذیرد. از این رو معرفی طرح‌های پژوهشی و نسخه‌های ارزشمند برای تصحیح می‌تواند پشتوانه‌ای باشد برای دانشگاہیان در اولویت‌بندی و انتخاب موضوع پایان‌نامه‌های تحصیلی.

۳. طرح موضوعات پژوهشی و معرفی نسخه‌های ارزشمند و اطلاع‌رسانی در سطح گسترده، بدین منظور است که اگر پژوهشگرانی در هر گوشه‌ی این مرز و بوم خواستند بر روی طرح‌های پیشنهادی ما - که در هر شماره‌ی مجله تعدادی را معرفی می‌کنیم - کار کنند، مجال کار برای همه به یکسان فراهم باشد. دست مصححان در انتخاب ناشر و چاپ حاصل تلاششان البته باز است ولی ما نیز آمادگی داریم کارهایی را که شرایط کیفی لازم را احراز کنند چاپ و منتشر کنیم.

اینک ۹ نسخه‌ی خطی ارزشمند برای تصحیح و چاپ و ۴ طرح پژوهشی:

مرکز پژوهشی میراث مکتوب برای محقق‌ساختن اهداف بلندمدت علمی و پژوهشی خود، در نظر دارد در کنار معرفی نسخه‌های خطی ارزشمند برای تصحیح و چاپ، مجموعه‌ای از طرح‌های پژوهشی را نیز معرفی کرده، در اختیار محققان و دانشجویان مستعد و علاقه‌مند قرار دهد. طرح این موضوعات، به چند روی ضرور می‌نمود:

۱. در کارهایی که تا کنون در حوزه تصحیح انتقادی متون صورت گرفته است، مصححان کمتر به محتوای اثر توجه کرده‌اند. بسا که محققان و مصححانی دست به تصحیح متنی می‌زنند که چندان به موضوع و محتوای آن واقف نیستند، لذا ارزش‌های علمی و اطلاعات مفید متن چندان که باید کاویده و بازنموده نمی‌شود. از این رو، اهتمام به متن پژوهی به عنوان امری لازم در فرایند تصحیح در اولویت برنامه‌های مرکز قرار گرفت.

۲. یکی از مشکلات دانشجویان مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاہ‌ها و استادان ایشان، یافتن موضوع برای نوشتن پایان‌نامه است. شمار دانشجویان علاقه‌مند به تحقیق و تصحیح متن کم نیست ولی متأسفانه معمولاً متونی برای

الف. نسخه‌های خطی ارزشمند برای تصحیح و چاپ

توضیح: مؤلف این کتاب را برای خزانه‌ی سعدالدین صاحب دیوان تألیف کرده و از آن در اثر دیگرش، خلاصه‌الاقوال، که در ۶۹۳ هـ تألیف شده، نام برده است؛ بنابراین زمان تألیف این کتاب به احتمال قوی پیش از ۶۹۳ هـ است.

بایسته‌های تصحیح

۱. مراد التدقیق و مقاصد التحقیق

مؤلف: علامه حلی (د. ۷۲۶ هـ)

موضوع: فلسفه و منطق

تاریخ کتابت نسخه: نسخه دانشگاه فقط بخش منطق را در بر

شمار برگ‌ها: ۸۷ برگ

آغاز: بسمله. حمد له و العاقبة للمتقين و الصلاة... اجمعین. اما بعد چنین گوید محرر این رساله، حسن بن محمد، يعرف بنظام النیشابوری که به التماس بعضی بزرگان خواستم که قواعد حسابی را جمع کنم چنانکه مبتدی را از آن فائده باشد پس بنا کردم آنچه خواستم بر مقدمه و دو فن و خاتمه. اما مقدمه دو فصل است: فصل اول در معرفت عدد و بیان صحیح و کسر است. و بدانکه عدد کمیتی باشد که بر واحد اطلاق کند و بر آنکه از واحد مؤلف باشد...

انجام: (در تذهیب مقدمه چهارم فصل ۱ که در مقدمات است از باب ۱ فن ۲ افتاده) ... تذنیب و بعد از تقویم این مقدمات باید دانست که علم جبر و مقابله همچون مطلق حساب معرفت مقادیر مجهوله است از معلوماتی مخصوصه بر وجهی که مؤدی باشد بدان و معلومات مخصوصه اقل از دو نباشد. محل نگهداری نسخه: کتابخانه سنا، ش ۵۱۵ (ظاهراً نسخه منحصر به فرد است).

نشانی نسخه در فهرست همانجا، ۱/۳۰۳ - ۳۰۲

۴. شرح التذكرة النصيرية

شارح: محمد بن احمد خبوشانی (سده ۸ هـ)

توضیح: شرحی است مفصل بر التذكرة النصيرية خواجه نصیرالدین طوسی که به نام ابونصر شاه یحیی در ۱۸ رمضان المبارک ۷۲۶ هـ تألیف شده است.

تاریخ کتابت نسخه: سده ۸ هـ

شمار برگ‌ها: ۲۳۰ برگ

آغاز: بسمله. الحمد لله المدبر بياهر قدرته الفلك الدوار ادارة مخرجة من القوة الى الفعل وجود الليل و النهار المنير بانوار رحمته الانجم...

محل نگهداری نسخه: کتابخانه مجلس، ش ۱۷۳۲۱. نسخه از نزدیک دیده شد و این احتمال که این نسخه منحصر به فرد به خط مؤلف باشد بعید نیست.

۵. دیباج الاسماء

مؤلف: (احتمالاً) امام ادیب موسی فاروقی

تاریخ کتابت نسخه: نسخه دانشگاه فقط بخش منطق را در بر می‌گیرد و از آنجا که دستخط مؤلف بر آن دیده می‌شود، در حیات وی کتابت شده. همچنین اجازه مؤلف به شمس‌الدین محمد بن ابی طالب بن محمد آوی به تاریخ جمادی الآخر ۷۱۰ هـ در سلطانیه پشت نخستین برگ نسخه و نیز اجازه فخرالمحققین، پسر مؤلف، به همین شمس‌الدین محمد آوی با تاریخ ۷۱۰ هـ در صفحه عنوان آمده است.

شمار برگ‌ها: ۱۱۱ برگ

محل نگهداری نسخه: دانشگاه، ش ۲۳۰۱

نشانی نسخه در فهرست: فهرست دانشگاه، ج ۹، صص ۹۳۴ - ۹۳۵. عکس صفحه عنوان، صفحه آغاز و صفحه پایان نسخه در همان فهرست، ج ۹، صص ۹۳۶ - ۹۳۸ آمده است.

پیشینه آگاهی از نسخه: مرحوم سید عبدالعزیز طباطبایی در کتاب مکتبه العلامة الحلی از نسخه‌ای از این کتاب شامل بخش الهیات آن مورخ ۷۰۰ هـ در کتابخانه فخرالدین نصیری نام می‌برد که ظاهراً آن را دیده بوده است.

۲. ترجمه الملخص فی الهيئة

مترجم: علی کاشی (سده ۹ هـ)

توضیح: این کتاب ترجمه‌ای است از الملخص فی الهيئة اثر محمود بن محمد بن عمر چغمینی (د. ۷۴۵ هـ) در علم هیئت. تاریخ کتابت نسخه: ۲۷ ذوالحجه ۸۳۰ هـ

شمار برگ‌ها: ۵۲ برگ

آغاز موجود (نسخه از آغاز افتادگی دارد): ... شریفترین فنون ریاضی که جزوی است از اجزای حکمت نظری علمی است که نفس انسانی را...

محل نگهداری نسخه: هند، جامعه همدرد، ش ۳۰۸۷.

نشانی نسخه در فهرست: فهرست نسخه‌های خطی فارسی کتابخانه جامعه همدرد، مرکز تحقیقات فارسی، دهلی نو: ۱۳۷۷ هـ ش، ص ۱۳۰، ردیف ۳۵۵.

۳. ترجمه شمسیه

مترجم: ناشناخته

توضیح: این کتاب ترجمه‌ای است از الشمسیه حسن بن محمد، نظام نیشابوری (د. ۷۲۸ هـ) در علم حساب.

تاریخ تألیف: (احتمالاً) سده ۶ هـ

موضوع: فرهنگ لغت عربی به فارسی

توضیح: از دیباج الاسماء در مقدمه فرهنگنامه‌ای موسوم به «مخزن اللغه» از مؤلفی ناشناخته نام رفته است که چلبی در هدیه‌العارفین از آن یاد می‌کند و می‌نگارد: «یکی از علما این کتاب را در یک مجلد برای فرزند خویش محمد نام تألیف کرد و در گردآوری آن از کتابهای العین، دیوان‌الادب، دیباج‌الاسماء و البلغة استفاده کرد.» (نقل به ترجمه، از فرهنگنامه‌های عربی به فارسی). و می‌دانیم که هر سه کتاب دیگر پیش از سده پنجم به نگارش درآمده است. با این استدلال شاید بتوان زمان پدید آمدن دیباج‌الاسماء را تا سده ۵ و ۶ عقب برد.

تاریخ و محل کتابت نسخه: اوایل جمادی‌الاولی ۷۲۹ هـ اسفراین.

شمار برگ‌ها: ۸۵ برگ ۱۹ سطری

آغاز: بسم‌له. الحمد لله ذی الفضل الشامل و الطول الكامل و العطاء الجزیل و البلاء الجمیل الذی لا تحصى الأوه و لاتجزی نعمائه، حمداً یواری جلیل نعمه و یضاهی جزیل قسمه... اما بعد فان بعض اخوانی سألنی تألیف کتاب الاصناف علی حروف المعجم لیرغب فیہ المبتدیه و یقبل الیه المختلفه و یسهل وجوده و یحفظه علی من اراده فاجبته الی ما سأل و اخوک فکره بطل و التقطته و القرآن و الکتب و سمیته دیباج الاسماء... إعلم أسعدک الله أن ثلاثة اضر ب ثلاثی و... فالاسم له واحد ای یک تنه گفتن، و تثنیه ای دو تنه گفتن، و جمع ای جماعت گفتن، و تصغیر ای خردک گفتن، و معرفه ای شناختن... ای ناشناختن و اضافه ای کنبانبیدن/گنانبیدن و نسبت ای نسبت کردن و الف و لام به وی درآید...

محل نگهداری نسخه: کتابخانه مجلس، جنگ شماره ۹۴۵۹، برگ‌های ۸۴ - ۶۹

نشانی نسخه در فهرس: فهرست کتابخانه مجلس، ج ۳۰، ص ۱۴۶

پیشینه آگاهی از نسخه: از این فرهنگنامه بسیار ارزنده تا همین اواخر هیچ نسخه‌ای شناسایی نشده بود و مثلاً علینقی منزوی در فرهنگنامه‌های عربی به فارسی و احمد منزوی در جلد ۳ فهرست نسخه‌های خطی فارسی نسخه‌ای از آن معرفی نکرده‌اند. اما براساس اطلاع صاحب کشف‌الظنون (ج ۲

ص ۷۶۲)، از اثری بدین نام از «امام موسی الفاروقی» نامی باقی بوده است. اخیراً در فهرست کتابخانه مجلس نسخه‌ای از دیباج‌الاسماء معرفی شده که در ۷۲۹ هـ در اسفراین کتابت شده است. ظاهراً این نسخه منحصر به فرد است.

۶. دیوان طالب جاجرمی

سراینده: طالب جاجرمی، شاعر مشهور عهد تیموری (۸۵۴ هـ) تاریخ تقریبی سرایش: نیمه نخست سده ۹ هـ

توضیح: شرح احوال سراینده در بسیاری از تذکره‌ها ثبت است (ر.ک: فرهنگ سخنوران خیامپور ج ۲، ص ۵۸۰)؛ اما مهم‌ترین اطلاعات راجع به او را دولت‌شاه سمرقندی به دست داده است که او را از کدخدازادگان جاجرم (در شمال خراسان) و از شاگردان آذری طوسی معرفی می‌کند و می‌نویسد که او در اوایل زندگی مقیم شیراز شده، اشعارش را به شیوه سعدی سروده و در دارالملک فارس شهرت تمام یافته؛ در شیراز منظمه‌ای به نام عبدالله، فرزند ابراهیم سلطان تیموری، در مناظره گوی و چوگان ساخته و از او صلح گرفته؛ و سرانجام پس از سی سال زندگی به دلخوشی در شیراز، به سال ۸۵۴ هـ در گذشته و در مصلاهی شهر پهلوی قبر خواجه حافظ مدفون گردیده است.

شمار برگ‌ها: ۷۲ برگ ۱۷ سطری (نسخه کتابخانه مرعشی)

تاریخ کتابت نسخه: (احتمالاً) سده ۹ هـ

پیشینه آگاهی: از دیوان این شاعر نسخه‌ای در فهرست استاد منزوی، بخش دواوین شعری معرفی نشده است که نشان می‌دهد تا سال ۱۳۵۹ شمسی نسخه‌ای از آن در فهرس نسخه‌های خطی شناسایی نشده بوده است. اکنون دو نسخه از این دیوان ارزنده در ایران شناسایی شده است که یکی در کتابخانه آیه‌الله مرعشی به شماره ۷۹۹۶ محفوظ است شامل غزلیات شاعر از ابتدا (حرف الف) تا نیمه حرف «م». این نسخه نفیس پیش از این در کتابخانه عبدالحسین بیات قرار داشته و خط و یادداشت او به تاریخ ۱۳۳۲ ش بر آن هست. نسخه دیگر اثر، که آن هم نویافته است و هنوز در فهرس نسخه‌های خطی معرفی نشده، در موزه ملی ایران به شماره ۴۲۲۶ نگهداری میشود و با وجود این دو نسخه نفیس، تصحیح دیوان این شاعر که از اقربان شاه نعمه‌الله ولی، امیرشاهی سبزواری و گروهی دیگر از معاریف عهد تیموری به شمار می‌رود، ضروری به نظر می‌رسد.

اسفزاری در دائرةالمعارف بزرگ اسلامی).

۷. ترسل / منشآت اسفزاری

مؤلف: معین‌الدین محمد زمچی اسفزاری

تاریخ تألیف: سده ۹ هـ

موضوع: منشآت و نامه‌های دیوانی

توضیح: این کتاب که از نگاشته‌های پراهمیت اسفزاری، صاحب تک‌نگاری ارجمند روضات الجنات فی تاریخ مدینه هرات است، علاوه بر روشن کردن بخش مهمی از حیات علمی و سیاسی مؤلف - که از او بسیار کم می‌دانیم - بر اوضاع اداری هرات در عصر تیموریان نیز پرتو می‌افکند؛ به علاوه این اثر اسفزاری تا کنون بررسی نشده و تمام کسانی که بر روی روضات کار کرده‌اند بدان بی‌توجه بوده‌اند.

تاریخ کتابت نسخه: کهن‌ترین نسخه‌ها متعلقند به سده ۹ و ۱۰ هـ

شمار برگ‌ها: ۱۶۴ برگ ۲۱ سطری قطع کوچک (نسخه کتابخانه مرعشی)؛ ۱۶۹ برگ ۱۵ سطری (نسخه کتابخانه آستان قدس)

پیشینه آگاهی از نسخه: نسخه‌های این کتاب را تا کنون به تمامی کسی معرفی نکرده و آنچه بوده نیز ناقص معرفی شده است. در اینجا فهرست کامل نسخه‌های کتاب به دست داده می‌شود:

۱. نسخه کتابخانه سنا (مجلس شماره ۲) شماره ۳۱۸ که از جزو کتابخانه مهدی بیانی بوده و وی احتمال می‌داده که شاید به خط مؤلف باشد (میکروفیلم آن در دانشگاه تهران به شماره ۳۴۱۲).

۲. نسخه کتابخانه آستان قدس به شماره ۲۱۶ ادبیات، از سده دهم که میکروفیلم آن در دانشگاه تهران به شماره ۳۴۷۴ موجود است.

۳. نسخه پاکستان جزو مجموعه شیرانی در دانشگاه لاهور به شماره ۲۳۱/۳۲۳۶ از سده دهم و یازدهم قمری (فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ج ۳، صص ۲۰۹۱ - ۲۰۹۲)

۴. نسخه کتابخانه مرعشی به شماره ۱/۱۲۷۷۵، کتابت شده در ۱۰۱۲ هـ. ق که به تازگی معرفی شده است (فهرست مرعشی، ج ۳۲، صص ۴۵۵-۴۵۴)

و نسخه‌هایی در کتابخانه بانکپور در هند (فهرست آنجا، ج ۱، ص/ردیف ۱۱۳۱) و کتابخانه ایندین آفیس در لندن (مدخل

۸. ترجمان القوافی

مؤلف: حبیبش تفلیمی

تاریخ تألیف: اواخر سده ۶ هـ

موضوع: ترتیب لغات قافیه

توضیح: مؤلف کتاب نگارنده مشهور چندین اثر در لغت و ادب در سده ششم هجری در غرب ایران است ولی این کتاب او که درباره ترتیب لغات قافیه، به همراه معانی واژگان نگاشته شده، کمتر از آثار دیگرش استنساخ شده است و از آنجا که به دو تن از سلاطین شناخته شده غرب، عزالدین ابوشجاع قلیج ارسلان دوم و فرزندش قطب‌الدین، تقدیم شده است، می‌توان زمان تألیف آن را اواخر سده ۶ هـ برآورد کرد. گفتنی است حبیبش فرهنگ لغت جامع خود موسوم به قانون‌الادب را سالها بعد از نگارش این اثر نگاشته است (چاپ شده) که در تصحیح متن حاضر باید مورد استفاده قرار گیرد.

تاریخ کتابت نسخه: ۶۲۹ هـ (کهن‌ترین نسخه اثر)

شمار برگ‌ها: ۷۹ برگ ۹ سطری (نسخه قاهره) و نیز ۱۰۰ برگ ۲۵ سطری در قطعی متفاوت

پیشینه آگاهی: از این اثر نسخه‌های چندی باقی است که احمد منزوی (فهرست نسخه‌های خطی فارسی ج ۳ ص ۱۹۷۵) و علینقی منزوی (فرهنگنامه‌های عربی به فارسی صص ۸۱-۷۹) آنها را به تمامی برشمرده‌اند.

۹. ترجمه صحیفه سجادیه

مترجم: ناشناخته

تاریخ ترجمه: پیش از ۷۶۱ هـ

توضیح: این ترجمه ظاهراً کهن‌ترین ترجمه صحیفه سجادیه است.

تاریخ کتابت نسخه: سده ۸ هـ

شمار برگ‌ها: ح ۱۲۰ برگ

آغاز و انجام: دارد.

پیشینه آگاهی از نسخه: نسخه منحصر به فرد آن در کتابخانه فخرالدین نصیری بوده است. مرحوم سید عبدالعزیز طباطبایی از این نسخه عکسی تهیه کرده بوده که اکنون در کتابخانه

میکروفیلم‌های کتابخانه محقق طباطبائی»، در: المحقق الطباطبائی فی ذاکره السنویة الاولى، ج ۳، ص ۱۴۴۵).

ایشان در قم به شماره ۵۶ در ۳۱۳ صفحه نگهداری می‌شود (نک: محمود طیار مراغی، «فهرست نسخه‌های عکسی و

ب. موضوعات و طرح‌های پژوهشی

طرح ۱

عنوان: بازسازی تفسیر مفقود ناصر کبیر (م ۳۰۴ ق)

شرح موضوع:

حسن بن علی بن حسن بن علی بن عمر بن علی (ع) بن حسین (ع) (ح ۲۳۰ ق در مدینه - ۳۰۴ ق در امل)، ملقب به الناصر للحق و معروف به ناصر کبیر و ناصر اطروش از بزرگان زیدیه است. تعالیم ناصر اطروش با کلام و مخصوصاً فقه امامیه قرابت‌هایی داشته و حتی برخی از علمای امامیه بر آنند که او امامی مذهب بوده است. ناصر کبیر آثار بسیاری تألیف کرد که امروزه جز چند اثر از آنها بر جای نمانده است، اما در متون و منابع بعدی به‌طور پراکنده منقولاتی از کتاب‌های مفقود او را می‌توان یافت. یکی از آثار مهم ناصر اطروش که امروزه موجود نیست اما بخش‌هایی از آن از طریق منابع بعدی باقی مانده، تفسیر او بر قرآن است که در این طرح پژوهشی بازسازی خواهد شد.

روش کلی پژوهش:

برای بازسازی تفسیر ناصر اطروش، باید بخش‌های منقول از آن را در آثار مختلف به ویژه آثار زیدی جست‌وجو کرد و آنها را استخراج نمود. یکی از منابع مهم که بخش‌هایی از این کتاب مفقود را در خود دارد، تفسیر کتاب‌الله ابوالفضل دیلمی است. پس از استخراج این مواد منقول، آنها را به ترتیب آیات قرآن مرتب باید کرد و تفسیر مؤلف را در ذیل هر آیه آورد.

اهم منابع:

- تفسیر کتاب‌الله، ابوالفضل بن شهردویر دیلمی، نسخه بر گردان به قطع اصل از روی نسخه‌های خطی شماره ۱۲۲۷۸ (المجلده الاولى) و ۱۷۹۸۲ (المجلده الاخری) تهران: کتابخانه مجلس شورای اسلامی، با مقدمه سید محمد عمادی حائری، چاپ اول، ۱۳۸۸ ش؛ ۲ ج.

- بازسازی متون کهن حدیث شیعه: روش، تحلیل، نمونه، سید محمد عمادی حائری، تهران، ۱۳۸۸ ش.

طرح ۲

عنوان: تشبیهات و استعارات روزبهان بقلی شیرازی (م ۶۰۶ ق) در عبهر العاشقین
شرح موضوع:

ابو محمد روزبهان بقلی شیرازی معروف به شیخ شطاح و شطاح فارس، از عارفان مشهور قرن ششم و هفتم است. روزبهان آثار متعددی به زبان عربی و فارسی تألیف کرده که از آن میان آثار فارسی او، به ویژه شرح شطحیات و عبهر العاشقین، هم از جهت لفظی و هم از جهت معنایی از متون مهم صوفیانه فارسی به شمار می‌آیند. در این دو اثر تعبیرات، تشبیهات و استعارات شایان توجهی دیده می‌شود که در زمینه تحلیل ساختار تخیلی متون منشور عرفانی درخور توجه ویژه است. در این طرح، تشبیهات و استعارات روزبهان نسبت به طبیعت استخراج و تحلیل می‌شود.

روش کلی پژوهش:

در این طرح، پژوهشگر عبهر العاشقین را به طور دقیق خوانده، فیش برداری می‌کند. سپس کلیه تشبیهات و استعارات بر اساس مواد موجود در طبیعت مرتب شده و در ذیل هر یک وجه شبه و دیگر عناصر استعاره و تشبیه استخراج و تحلیل می‌شود. پس از اتمام این بخش، جهان‌نگری روزبهان نسبت به طبیعت، و نقش عناصر روانی در این تشبیهات بررسی و تحلیل خواهد شد.

اهم منابع:

- عبهر العاشقین، روزبهان بقلی شیرازی، به کوشش هانری کرین و

محمد معین، تهران: ۱۳۶۰ ش.

– حل مشکلات کتاب الإشارات و التنبیهات (مشهور به شرح اشارات)، خواجه نصیرالدین محمد بن محمد بن حسن طوسی، با مقدمه سید محمد عمادی حائری، تهران: ۱۳۸۹ ش.

طرح ۳

عنوان: استخراج و تحلیل نسخه‌بدل‌های الإشارات و التنبیهات ابن سینا در قرون ششم و هفتم
شرح موضوع:

الإشارات و التنبیهات، واپسین اثر شیخ رئیس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا (۳۷۰-۴۲۸ ق) است. قرن ششم و هفتم، دوره اوج اعتنا به اشارات از سوی موافقان و مخالفان ابن سیناست. مشهورترین اثری که در رد و نقد اشارات شکل گرفت، شرح انتقادی فخرالدین محمد بن عمر رازی (۵۴۳-۶۰۶ ق) است. حل مشکلات کتاب الإشارات و التنبیهات مشهور به «شرح اشارات» نیز مهمترین اثر فلسفی خواجه نصیرالدین طوسی است که وی در آن به رد اشکالات رازی بر اشارات پرداخته است. یکی از نکته‌هایی که در شرح اشارات طوسی شایان توجه است، تأمل وی در اختلاف نسخه‌های اشارات و اشاره او به اختلافات نسخه خود با نسخه فخر رازی است. این طرح به استخراج این اختلاف نسخ و نقش آنها در شرح و تحلیل فلسفی عبارات ابن سینا در اشارات می‌پردازد.

روش کلی پژوهش:

در این طرح، نخست شرح اشارات طوسی به طور کامل قرائت و کلیه مواردی که وی به اختلاف نسخه خود از اشارات با نسخه فخر رازی اشاره کرده، استخراج می‌شود. سپس به نقش این اختلاف نسخه‌ها در شرح و تفسیرهای متفاوت طوسی و رازی از کلام ابن سینا در اشارات پرداخته می‌شود و با روش‌های تحلیل متن، قوت و استحکام و ترجیح ضبط هر یک از نسخه‌ها بررسی و گزارش می‌شود.

اهم منابع:

– شرح الإشارات و التنبیهات، محمد بن حسن طوسی، به کوشش [حسن] حسن‌زاده آملی، قم: ۸۴-۱۳۸۳ ش.
– همان (الإشارات و التنبیهات... مع شرح نصیرالدین الطوسی)، به کوشش سلیمان دنیا، قاهره: چ سوم، بی‌تا.

طرح ۴

عنوان: بررسی تاریخی غزل - مثنوی‌های فارسی از قرن هفتم به بعد
شرح موضوع:

از قرن هفتم بدین طرف، شیوه‌ای در برخی مثنوی‌های فارسی دیده می‌شود که ساختار اثر مثنوی است اما در میانه منظومه، گاه به گاه غزلیاتی نیز به مناسبت درج شده است. تا کنون تحقیقی که زمینه‌های داستانی و جامعه‌شناختی پدیدآمدن این نوع ادبی را گزارش و سپس تحلیل کند صورت نگرفته است. این طرح در نظر دارد تا با استقصا و بررسی مثنوی‌های فارسی (به‌ویژه مثنوی‌هایی با ساختار عاشقانه و داستانی)، سیر این نوع‌واره ادبی را از پیدایش تا گسترش و سپس افول آن دنبال کند.

روش کلی پژوهش:

در این طرح، کلیه مثنوی‌های فارسی از قرن ششم به بعد یک بار دیده می‌شود و پس از آگاهی از وجود این نوع‌واره در آن، در یک سیر تاریخی و در مقایسه با مثنوی‌های دیگر بررسی و تحلیل می‌گردد. یکی از این مثنوی‌ها که این نوع‌واره را در خود دارد، مثنوی جمال و جلال امین‌الدین نزل آبادی است. اینکه غزل از زبان کدام شخصیت داستان است، آیا تخلصی در بیت پایانی آن آمده یا نه، وزن غزل، و مباحثی از این دست، باید در مورد هر اثر بررسی و به صورت آماری گزارش شود. همچنین پژوهشگر در مقدمه باید به جمع‌بندی کلی، تحلیل و نتیجه‌گیری بپردازد.

اهم منابع:

– جمال و جلال، محمد نزل آباد، به کوشش شکوفه قبادی، تهران: ۱۳۸۲ ش.
– «مثنوی جمال و جلال و سراینده آن»، پژوهش‌های عرفانی، نصرالله پورجوادی، تهران: ۱۳۸۵ ش.

